

Västra Sallerups kyrkogård och begravningsplats

Delar av Vård- och underhållsplan, 2020

Karin Hernborg

Regionmuseet i Skåne

Rapport 2020:51

© Regionmuseet i Skåne

Dnr: M12.20-365-19

Text: Karin Hernborg

Foto: Karin Hernborg, om inget annat anges

Kartproduktion: Karin Hernborg

Formgivning: Anna Rabow och Catherine Svensson

Granskning: Linn Offerlind-Ljunggren Regionmuseet Skåne/Landsantikvarien i Skåne

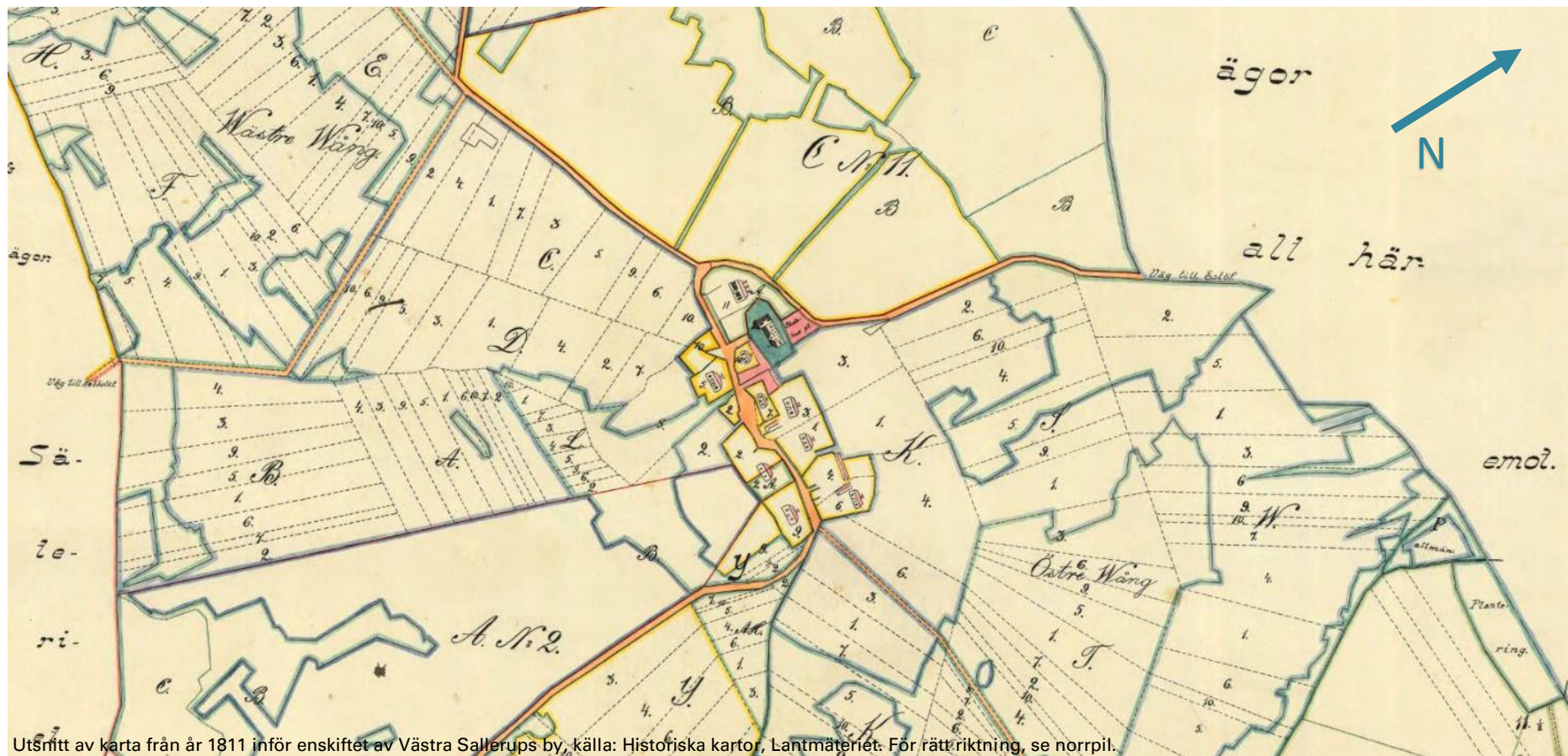
Kartmaterial, ©Lantmäteriet, Gävle. Dnr 507-99-502

Metod

Vård- och underhållsplanen består av en kunskapsdel där Västra Sallerups kyrkogårds- och begravningsplatsens historia och nuvarande gestaltning beskrivs. Historiken grundar sig på arkiv- och litteraturstudier samt annan tillgänglig litteratur, kartor och ritningsmaterial. På respektive område har byggnader, gångsystem, gravkvarter, gravplatser och gravvårdar samt växt- och djurliv inventerats och beskrivits. Historiken och de fysiska anläggningarna utgör underlag till en bedömning och beskrivning av kyrkogårdens och begravningsplatsens kulturhistoriska och biologiska värden. Utifrån kunskapsdelen med historik, nulägesbeskrivning samt värdebeskrivning har riktlinjer för bevarande och underhåll av kulturhistoriska och biologiska värden formulerats. Vård- och underhållsplanen redogör också för aktuella åtgärdsbehov med förslag till olika åtgärder.

Västra Sallerups kyrkogård till höger och begravningsplatsen till vänster. Källa: Lantmäteriet.

Kulturhistorisk bakgrund

Västra Sallerups by ligger på ett höjdläge i landskapet, drygt 70 meter över havet, och omges av ett öppet och lätt kuperat åkerlandskap. I norr och öster angränsar utkanterna av Eslöv. Enligt ortnamnsregistret är det äldsta belägget för ortnamnet från år 1201 då det skrevs *Saxulstorp*. Inledningen är en variant av mansnamnet *Saxel/Saxulf* och avslutet *torp* har betydelsen nybygge.

En karta från år 1811 som togs fram inför enskiftet av byn (se föregående sida) visar hur den var gestaltad vid denna tid (notera att norr på kartan ligger enligt norrpilen uppe till höger). I byn låg totalt tio gårdar på ömse sidor om bygatan och väster om kyrkan låg prästgården. Både vägen genom byn och den väg som ledde norrut mot byn Eslöv till stora delar har kvar sina gamla sträckningar. En av gårdarna (nummer 4) ligger fortfarande kvar i sitt ursprungliga läge. Det gör också tomten för prästgården där det nuvarande boningshuset dock byggts om på en ny plats inom tomten år 1868.

Eslöv, Nöbbelöv, Damstorp, Stavröd, Ornaberga, Ellinge och stora och lilla Kastberga. Inflytandet från Ellinge slott har varit stort ända sedan medeltid. Slottet hade patronatsrätten för Sallerups kyrka fram till år 1922. I och med anläggandet av järnvägen och Eslövs station från och med 1850-talets slut växte samhället Eslöv alltmer och övertog efterhand rollen som centralort.

Västra Sallerups kyrkogård och begravningsplats, vård- och underhållsplan, 2020| 9

Kyrkans historia

Västra Sallerups medeltidskyrka uppfördes vid mitten av 1100-talet. Den byggdes med långhus, kor och ett kvadratisk torn i väster. Om det funnits en absid är däremot oklart. Ellinge slott som har anor från 1100-talet hade sannolikt en roll vid planeringen och genomförandet av bygget. Mårten Stenmästare, en av dåtidens kända stenhuggarmästare, ledde kyrkbygget. Han tillverkade också kyrkans dopfunt som har en inskription i runor; ”Martin mik giardi” (Mårten gjorde mig). I vapenhuset står en skulptur av ett lejon som också är hans verk.

På kyrkans väggar och tak finns flera unika kalkmålningar som tillkommit under olika perioder under medeltiden.

På kyrktornets södra yttervägg sitter ett solur av kalksten. Det är daterat till året 1780.

Kyrkan har genomgått flera förändringar sedan 1100-talet. Bara de mer omfattande nämns här. På 1300-talet byggdes koret ut i öster. Det ursprungliga tornet har förhöjts (1600-tal), delvis störtat ihop och därefter byggts upp igen (1700-tal). En utbyggnad

Västra Sallerups kyrka sett från öster. Fotot är odaterat men är från tiden innan rivningen av korsarmen mot norr vid mitten av 1800-talet. Fotograf okänt. Källa: Kulturmiljöbild.

med en ny korsarm åt norr gjordes under slutet av 1700-talet. Den fick sedan rivas och byggas om på 1850-talet eftersom den redan då var i dåligt skick.

På 1860-talet rymdes församlingen inte längre i kyrkan. Man började då planera för en ny och större kyrka. Den uppfördes i det växande stationssamhället Eslöv, av rött tegel och i nygotisk stil. Den nya kyrkan som invigdes 1891 kallades Västra Sallerups kyrka fram till 1952. Då byttes både församlingens och pastoratets namn till Eslöv och Västra Sallerups nya kyrka till Eslövs kyrka.

Församlingen hade år 1889 fått tillstånd från Kungl Maj:t att riva den gamla kyrkan men kyrkostämman beslutade två år senare att låta den stå kvar

men att korsarmen i norr skulle rivas. Kyrkan stod därefter tom. År 1938 inrättade stämman en fond för en restaurering vilken sedan inleddes år 1945 med att kalkmålningarna började tas fram. Under en period av åtta år därefter restaurerades kyrkan både in- och utvändigt till sitt nuvarande utseende och togs åter i bruk år 1953. Restaureringen genomfördes i samarbete med Riksantikvarieämbetet och under kyrkoarkitekten Eiler Graebes ledning. Bland annat fick kyrkan nya fönster, entrédörr och tak. Murverk och puts reparerades och en mindre sakristia norr om koret revs och ersattes av en ny norr om långhuset, där den tidigare korsarmen stått.

Kyrkogårdens och begravningsplatsens historia

Kyrkogården

På kartan som togs fram år 1811 inför enskiftet av byn är kyrkan och kyrkogården tydligt inritade. Kyrkogårdens form är densamma som idag. Hur den sett ut innan 1811 har inte gått att belägga men troligen har den kvar en betydligt äldre gestaltning.

Utsnitt av kartan från 1811 inför enskiftet av byn, norr är uppåt i bild. Källa: Historiska kartor, Lantmäteriet.

På kartan ovan är avgränsningen runt kyrkan ritad med dubbeldragen linje. Sannolikt var det en stenmur. I muren är tre öppningar markerade. En mot prästgården i väster, en på den östra kortsidan och en mitt av den södra långsidan. Till öppningen i söder kan man också se att byallmänningen ansluter i en väg till det som var kyrkans dåvarande huvudentré. Vägen kallades enligt muntlig uppgift för ”Strädet”.

Detta foto från tiden 1904-06 är taget från öster. Gången i bildens mitt leder från kyrkan mot öppningen på den östra kortsidan. Till höger om kyrkan kan man ana en bit av en äldre kyrkogårdsmur. Foto Oscar Halldin. Källa: Kulturmiljöbild.

Foton från 1900-talets början och framåt visar att det åtminstone under de senaste 100 åren vuxit träd på kyrkogården och dess närhet i olika konstellationer. I handlingarna till enskifteskartan från 1811 sägs om prästgårdens tomt: *”Tomten rymmelig å hyggna-den god, har vacker plantering av frukt och vilda träd”*.

Den nuvarande trädkransen är enligt äldre foton till stor del planterad under 1900-talets första hälft.

Västra Sallerups gamla kyrkogård har aldrig strukturerats upp med kvarter och grusgångar vilket varit

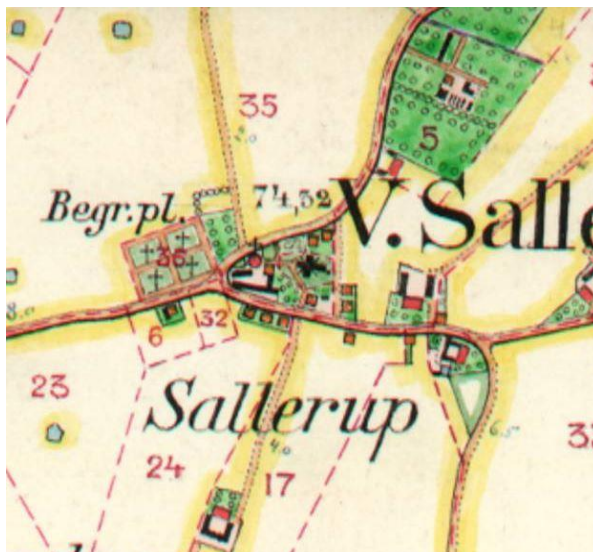
den dominerande traditionen i Skåne sedan 1800-talets mitt och ca 100 år framåt. Kvar finns istället en äldre typ av kyrkogård bevarad där gravarna ligger oregelbundet utplacerade på en sammanhängande gräsyta. I de flesta fall utnyttjades sådana kyrkogårdar förr som betesmark eller som äng där gräs och örter slogs av mot slutet av sommaren och togs tillvara som vinterfoder.

Begravningsplatsen

Vid 1800-talets mitt hade avkastningen från jordbruket blivit allt bättre sedan skiftena. Samtidigt hade järnvägen byggts och stationssamhället Eslöv expanderade snabbt. Befolkningen växte och medeltidskyrkorna i det dåvarande pastoratets båda församlingar Västra Sallerup och Remmarlöv blev snart för trånga. Nu behövdes större kyrkor och kyrkogårdar. Beslut togs om inköp av mark, både för nya kyrkor till församlingarna och för nya begravningsplatser i Västra Sallerup och Eslöv.

Från 1862 finns handlingar från utstakningen av den nya begravningsplatsen i Västra Sallerup. Den var sedan anlagd och klar för invigningen år 1864. På häradskartan från 1900-talets början syns begravningsplatsen med sin uppdelning i fyra lika stora kvarter som delas upp av två korsande, breda gångar.

Förändringar av begravningsplatsens utseende och vegetation kan till viss del följas på flygfoton från 1940-talet och framåt. År 1947 var en mindre del i nordväst gräsbevuxen medan resten bestod av öppna jord- eller grusytor. Centralt stod ett träd och runt tre av fyra yttersidor syns en buskvegetation. Utmed den södra långsidan kan man också ana en rad av unga träd, vilket är den trädkrans som sedan syns på flygbilden från 1970-talet. Enligt uppgift var detta almar som avverkats på grund av almsjukan. Detta skedde efter 1994 eftersom de syns på foton från en gravstensinventering samma år. Av de spridda träd man kan se i kvarteren på samma bild var fyra hängaskar vilka också har strukit med av sjukdom. På fotot kan man också se de tujor som idag vuxit upp till trädliknande storlek. Vad man även kan konstatera är att andelen gräsytor har ökat sedan en del gravplatser har avvecklats, framförallt i det nordvästra kvarteret.

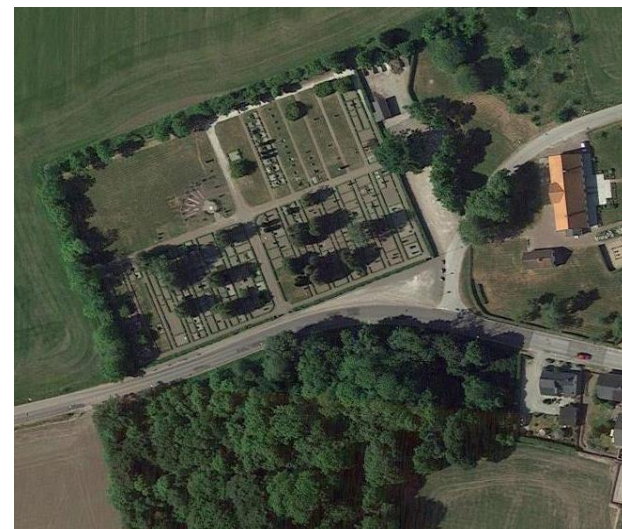
Häradskartan från tiden 1910-1915, källa: Lantmäteriet.

Flygbild från 1947, källa: Lantmäteriet.

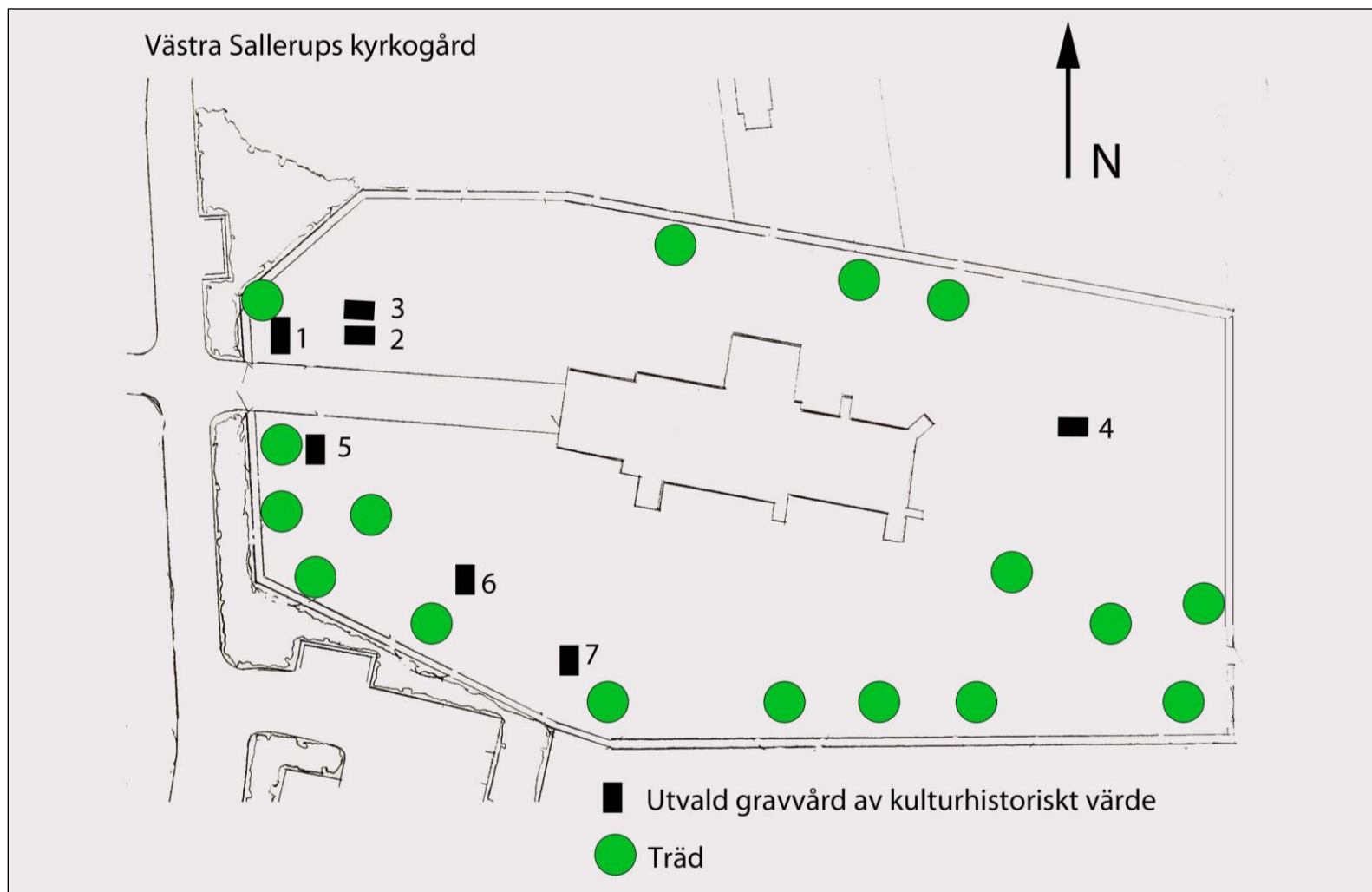
Flygbild från mitten av 1970-talet, källa: Lantmäteriet.

Nutida satellitbild, källa: Lantmäteriet.

Beskrivning av kyrkogården och begravningsplatsen

Redigerad version av en äldre ritning från Eslövs pastorat över Västra Sallerups kyrkogård. Av kyrkogårdens 33 gravvårdar är enbart de markerade på kartan som ingår i urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar i bilaga 1 (sid 45).

Västra Sallerups begravningsplats

Originalkarta från Eslövs pastorat. De onummerade gravvårdar (A-C) och gravplatser med de gravvårdar som ingår urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar i bilaga 1 är markerade på kartan.

Omgivningar

Från Eslövs centrum kör man mot Västra Sallerup via Sallerupsvägen. Vid en rondell i stadens utkant byter vägen namn till Västra Sallerups byaväg. Här övergår också villakvarteren i Eslövs sydvästra utkant till ett öppet åkerlandskap och efter bara 100 meter är man inne i byn. Första stället på höger sida är en gård som ligger kvar i sitt ursprungliga läge. På ömse sidor om vägen ligger därefter nyare bostadshus på gamla lägen för gårdar och gatuhus. En liten bit in på höger sida står kyrkan omgiven av kyrkogårdens mur och en krans av höga träd. Strax efter kyrkan ligger prästgården omgiven av en trädgård med fruktträd. Den nuvarande prästgårdsbyggnaden som är uppförd 1867 är byggnadsminnesförklarad och används idag som samlingslokal. På höger sida, strax efter prästgården, ligger begravningsplatsen och mitt emot den en större träddunge med lövträd. Vägen fortsätter ut i det öppna åkerlandskapet där gårdarna ligger glest utspridda, ett resultat av utflyttningen från byarna i samband med skiftena. Kör man vidare kommer man snart till grannbyn Remmarlöv som ligger ett par kilometer åt nordväst.

Västra Sallerup sett från nordost. I bildens övre, högra del syns kyrkan på kyrkogården. Bakom kyrkan ligger prästgården och längst uppe till höger begravningsplatsen. Foto Pär-Martin Holmberg, HioPhoto, rättigheter: Lunds stift.

Indelning av begravningsplatsen

Begravningsplatsens kvarter har ingen specifik numrering. I denna plan behöver de namnges för tydlighetens skull. Begravningsplatsen ligger nästintill i nord-sydlig riktning och de fyra kvarteren namnges därför här som de nordvästra, nordöstra, sydvästra och sydöstra kvarteren.

Yttre begränsningar

Kyrkogården

Kyrkogården omges helt av en fogad stenmur som är uppbyggd av fältsten. Den har en avtäckning av två rader enkupigt taktegel som ligger med fall in mot kyrkogården. Muren är ca 70 cm tjock och har en höjd som varierar från knappt en meter och upp till nästan två meter. Muren är till största delen högre på utsidan

Foto från ca 1920 taget av Ester Nilsson, skollärare i byn. I bakgrunden syns en av längorna på prästgården, den försvann i en brand 1925. Till höger om husgaveln i förgrunden kan man ana en bit av dagens kyrkogårdsmur.

Flygbild från söder år 1935. Framför kyrkan ligger skolhusen vilka revs på 1980-talet. På bilden syns dagens kyrkogårdsmur med den dåvarande huvudingången i söder. Dagens träd innanför den södra muren hade börjat växa upp och var då betydligt fler. Foto AB Flygtrafik i Bengtsfors.

eftersom den utmed merparten av sin sträckning har en funktion som stödmur.

Den nuvarande muren är inte den ursprungliga men har uppförts utmed samma sträckning som en tidigare kyrkogårdsmur. Exakt när är oklart men det har enligt jämförelser med äldre foton skett under 1900-talets början. På ett foto från tiden 1904-06 (se sid 11) kan man ana en äldre version av muren medan den nya finns på ett foto över kyrkogården från tiden innan prästgårdens ekonomibyggnader brann vilket var år 1925.

Begravningsplatsen

Begravningsplatsen omges på alla sidor av ca 140 cm höga, formklippta häckar. Den norra och västra häcken består av hagtorn med inslag av en

självföryngring av framförallt alm men även av fläder, liguster och ask. I hagtornshäckarna finns flera smala öppningar där rester av trädstubbar visar att öppningarna är en kvarleva från den tid då det stod en trädkrans av almar kring kyrkogården.

De södra och östra häckarna är av avenbok med ett litet inslag av vanlig bok. Även i dessa häckar finns en självföryngrad inväxt men dock betydligt mindre än i hagtornshäckarna. Framförallt är det av alm och ask.

I en 3-4 meter zon utanför häcken växer en tät träd- och buskvegetation av framförallt alm, ask, ek, skogslönn, slån och fläder. Utanför kyrkogårdens norra och västra sida finns en stenpackning av fältsten som framförallt har en funktion som stödmur.

Huvudentrén i väster med gången mot kyrkporten i tornet.

Grindar och ingångar

Kyrkogården

I kyrkogårdens mur finns idag två ingångar kvar av de tidigare tre (se karta från 1811 på sid 11). Huvudentrén låg tidigare mitt i muren på den södra långsidan och ledde då mot den ursprungliga kyrkporten som låg i den sydvästra delen av långhuset. Idag finns huvudentrén istället i murens västra kortsida, i linje med gången som leder rakt fram till den nuvarande kyrkporten i tornet. Där huvudentrén ligger idag fanns tidigare en mindre ingång från prästgårdens tomt.

Troligen skedde flytten av huvudentrén vid tiden för den större renoveringen av kyrkan på 1940-50-talet. På flygfotot från 1935 på föregående sida fanns den fortfarande kvar i sitt ursprungliga läge. På fotot kan man se grindpelarna och ana vägen fram till ingången. Idag kan platsen för den gamla ingången anas på utsidan av den södra muren, på den plats där muren har en svag vinkel. Här ser fogar och stenarna i muren något annorlunda ut än i anslutande delar.

Grind i kyrkogårdsmurens östra kortsida.

Dagens huvudentré omges av två putsade och vitkalkade grindpelare som är uppmurade av tegel. Pelarna som har en avtäckning av decimetertjocka kalkstensskivor är kvadratiska, två meter höga och ca 80 cm breda. På dem hänger en drygt 2,5 meter bred dubbelgrind i svartmålat järn som är nästan lika hög som pelarna. De två grindbladen har tätt stående spjälor inom en omgivande ram. Längst ner finns bård av kryssformer och i ovankanten dekorerar grindbladen av en rad av enkla spiralförmer mellan spjälorna.

I den södra delen av murens östra kortsida finns den ingång som är inritad på 1811 års karta (sid 11) kvar på samma plats. Dock med grind och grindpelare av en senare konstruktion. Grindpelarna som är 70 cm breda och 180 cm höga är kvadratiska och murade av rött tegel. De avtäckts liksom muren av enkupiga tegelpannor som ligger med fall in mot kyrkogården. Grinden är en enkelgrind där grindbladet är av precis samma utformning som grindbladen i huvudentréns dubbelgrind.

Grind i det sydöstra hörnet av begravningsplatsen

Begravningsplatsen

Det finns tre ingångar till begravningsplatsen. Huvudentrén med möjlighet till inkörsel ligger mitt på den södra långsidan (se foto på sidan 20). Hela grindkonstruktionen har fyra grindpelare av tegel och är totalt ca 7 m bred. Pelarna är 140 cm höga, avtäckta med kalkstensplattor och rektangulära med kortsidorna vända utåt. På de två innersta pelarna hänger en dubbelgrind som är 3,4 m bred. Grindbladen som är drygt meterhöga har en smäcker utformning med glest stående järn inom en enkel ram. Överst skapar ett liggande järn en bård av kvadrater och uppe på grindbladens mitt finns var sitt litet kors med fyra strålar. På ömse sidor om dubbelgrinden finns gånggrindar med kvadratiska grindblad av samma höjd och utformning som dem i dubbelgrinden.

Hagtornshäck utmed den norra långsidan av begravningsplatsen. Flera öppningar i häcken är platser där almar från en tidigare trädkrans har stått.

Avenbokhäck utmed den östra kortsidan av begravningsplatsen med en ingång i mitten. Trädet utanför ingången är en stor ek.

Den östra kortsidan av kyrkogården med muren och den östra ingången.

Innanför muren utmed den södra långsidan av kyrkogården står en trädkrans av skogslönnar.

Plattläggning, vilobänk och stolplykta vid ingången till kyrkan.

Längst i öster på begravningsplatsens södra långsida finns en två meter bred dubbelgrind. Stolpar och grindblad har här samma utformning som i den stora entrégrinden.

Mitt på den östra kortsidan finns en ingång i form av en öppning i avenbokhäcken.

Gångar och strukturer

Kyrkogården

Från huvudentrén i kyrkogårdsmuren leder en ca 2,5 m bred grusgång rakt fram mot kyrkporten. Innan porten övergår gången i en hårdgjord yta av kvadratiska betongplattor. Plattorna ligger utmed hela tornets västra sida och möter grusgången drygt 4 meter ut mot väster. Från plattläggningens södra kant leder

en smalare grusgång till kyrkans sydsida där den ansluter till en grusbeläggning som ligger utmed hela södra sidan av långhuset och ca 3 meter utåt. I övrigt är kyrkogården grästäckt förutom en rad med kalkstensplattor som ligger i rad i gräset, från dörren till sakristian på kyrkans norra sida och några meter rakt västerut.

All grusbeläggning inom kyrkogården liksom på en grusyta direkt utanför kyrkogårdens västra kortsida är av samma typ av rött, finkornigt grus.

Begravningsplatsen

Från huvudentrén i söder leder en 4 meter bred grusgång rakt fram till begravningsplatsens centrum. Där leder ytterligare tre gånger vinkelrät åt var sitt håll och skapar begravningsplatsens uppdelning i fyra lika

Huvudingången till begravningsplatsen med en central gång mot norr.

stora, rektangulära kvarter. De övriga tre gångarna är något smalare än entrégången. Kring begravningsplatsens hela utkant har det ursprungligen funnits en sammanhängande gång vilket man kan se på en flygbild från 1960-talet (se nästa sida). Idag är den del av gången som funnits på utsidan av det nordvästra kvarteret ersatt av gräs.

Raderna av gravplatser i de två södra kvarteren liksom i det nordöstra kvarteret delas upp av grusgångar som är drygt en meter breda.

Gångsystemet på begravningsplatsen är genomgående belagt med samma typ av finkorniga, röda grus som på kyrkogården. I flera av gångarna finns också ett mindre inslag av ett ljusgrått grusmaterial.

Flygbild från ca 1960. De yttre gångarna i nordväst som numera är omlagda till gräs syns tydligt. Källa: Lantmäteriet

På de grusbelagda gravplatserna ligger antingen samma röda grus som på gångarna eller ett ljusgrått, något grövre grus. Detta är till viss del en kvarleva från en tidigare rutin då upplåtna gravplatser täcktes av det ljusgrå gruset och de återlämnade med det röda.

Belysning och service

Kyrkogården

Strax till höger innanför huvudentrén till kyrkogården står en svartmålad stolplykta. Den är i äldre stil, med en profilerad stolpe, en dekorerad bas av gjutjärn och ett fyrsidigt lykthus med färgat glas. Strax innan tornet står en likadan lykta på vänster sida om grusgången. Utöver de två stolplyktorna finns en fasadbelysning i form av fyra strålkastare i marknivå en bit utanför kyrkans fyra hörn och ytterligare en strålkastare på en galvaniserad lyktstolpe utanför den östra gaveln.

Huvudentrén till kyrkogården med informationstavla och stolplykta innanför grinden.

Till höger innanför huvudentrén finns en informationsskylt och på den stensatta ytan framför tornet står en sittbänk.

Begravningsplatsen

Vid askgravplatsen är några spotlights monterade i marknivå vid vattenposten och i den bågformade planteringen av körsbärsträd. I övrigt saknas belysning på begravningsplatsen. Vid askgravplatsen finns också en bågformad sittbänk och framför den ett porlande vattenspel. Nära askgravplatsen, på den centrala cirkelyta där de två huvudgångarna möts, står ytterligare två sittbänkar.

Vid de två huvudgångarnas slut mitt på varje kort- och långsida finns vattenposter med vattenkannor. Det finns även en vattenpost med kanna och vaser vid askgravplatsen.

Vid ekonomibyggnaden utanför den östra kortsidan finns redskap, lövkorg och vaser under ett

Under ett skärmtak vid servicehuset intill begravningsplatsen finns redskap och soptunnor.

skärmtak. Här finns också soptunnor för komposterbart och övrigt material.

Parkeringsplatser

Kyrkogården

Söder om kyrkan ligger en större grusbelagd parkering med utrymme för ett tjugotal personbilar. Norr om huvudentrén i väster är en parkeringsplats för rörelsehindrade markerad.

Begravningsplatsen

Öster om begravningsplatsen finns en grusbelagd parkeringsyta med plats för ett tiotal personbilar.

Ekonomibyggnad vid begravningsplatsen.

Byggnader

Kyrkogården

Det finns inga byggnader på kyrkogården utöver själva kyrkan. Prästgården som ligger strax intill används idag som samlingslokal och utnyttjas även av kyrkogårdsförvaltningen som personalutrymme.

Begravningsplatsen

Inne på begravningsplatsen finns inga byggnader, däremot ligger det en mindre ekonomibyggnad direkt norr om ingången på den östra kortsidan. Byggnaden fungerar som garage och förråd för maskiner och redskap. Den har en brunmålad trädfasad och ett sadeltak täckt av tjärpapp. På husets sydvästra sida finns ett skärmtak med plats för redskap och soptunnor för allmän användning.

Gammal oxel vid kyrkogårdens norra långsida.

Träd

Kyrkogården

På kyrkogården finns idag totalt 17 fullvuxna träd. På den södra långsidan växer en trädrad av sju skogslönnar innanför muren (se foto sid 19). De står med jämna avstånd undantaget två luckor där det enligt tidigare foton har stått var sitt träd. En flygbild från 1935 (se sid 17) visar en yngre upplaga av trädraden som då ser ut att ha bestått av 10-12 träd. Utmed övriga tre sidor står fem oxlar och en lind på lite olika avstånd från varandra men mer eller mindre nära muren. Även utmed dessa sidor har det funnits fler träd och bildat en sammanhängande trädkrans kring kyrkogården enligt äldre foton och ritningar. En bit in på kyrkogården står idag också två lindar i öster och en oxel i väster. I kyrkogårdens nordvästra hörn växer kyrkogårdens största träd, en pampig bok.

Unga lönnar på begravningsplatsens nordöstra sida.

Begravningsplatsen

För närvarande växer det totalt 17 träd på begravningsplatsen. Två av dem är fullvuxna björkar som stor står i det sydöstra och det sydvästra kvarteret.

I det nordöstra kvarteret står fyra yngre skogslönnar norr om grusgången utmed den norra långsidan. De har planterats i linje med varandra men på något olika avstånd. Utmed samma långsida men i det nordvästra kvarteret står ytterligare fem yngre träd. Dessa är askar, tre längst i väster och två i öster. Precis som lindarna står askarna i samma linje men här med ett mellanrum mellan de tre i väster och de två i öster. I det nordvästra kvarteret står också åtta yngre träd av prydnadskörsbär. De har nyligen planterats och står tätt tillsammans i bågform vid begravningsplatsens nya askgravplats i det sydöstra hörnet av kvarteret.

Nyligen planterad avenbokhäck vid askgravplatsens sittplats.

Högväxta tujur bidrar till begravningsplatsens nuvarande karaktär.

Häckar

Kyrkogården

På kyrkogården finns inga häckplanteringar.

Begravningsplatsen

De hagtorns- och bokhäckar som omger kyrkogården beskrivs på sidan 17. Utöver dessa finns ett omfattande system av formklippta infattningshäckar av buxbom som omger de flesta av gravplatserna. Buxbomshäckarna är överlag täta och välklippta med raka sidor. I genomsnitt har de ett mått på 30 cm på både höjden och bredden.

Vid den nyanlagda askgravplatsen i det nordvästra kvarteret har två bågformade häckar av avenbok planterats nyligen. Den ena står bakom en bågformad

sittbänk och den andra växer i linje med åtta körsbärsträd som även dem har planterats i bågform.

Planteringar

Kyrkogården

På kyrkogården finns inga planteringar av perenner. På våren blommar däremot flera lök- och knölväxter i gräset. De som noterades våren 2020 var tidig blåstjärna, rysk blåstjärna, vårlök, vintergäck och snödroppar.

Nära grunden i kyrkogårdens sydöstra hörn finns en samlad plantering av buskar. Den domineras av ett tätt och högt buskage av buxbom. Här växer också tre mindre buskar av idegran, rhododendron och rynkolvon.

Begravningsplatsen

Buskplanteringarna på begravningsplatsen domineras av vintergröna växter. Det övergripande intrycket ger 19 högväxta tujur i de två södra kvarteren. Flera av dem står i par på gravplatserna och har växt upp till trädliknande höjder. Med några få undantag är tujorna flerstammiga och flera av dem har stammats upp för bättre sikt och underlättad skötsel. På ett drygt tiotal gravplatser i de båda södra kvarteren finns det också mer lågväxande buskar av idegran, buxbom, ädelcypress och himalayaen varav flera är formklippta. I både de södra och norra kvarteren står också några få miniträd av uppstammad ormhassel, hängsälk och pil.

I de båda södra kvarteren är planteringar av blommande växter förhållandevis sparsamma. Framförallt förekommer de i det sydvästra kvarteret. Rosor, kärleksört och lavendel växer på flera gravplatser och enstaka förekomster finns av praktlysing, stäppsalia, vårljung, liljekonvalj, pion och vintergröna.

I det nordöstra kvarteret finns fyra fristående och höga buskage av buxbom. En är friväxande men uppstammad och övriga tre formklipps i den nedre delen men är i övrigt friväxande.

På gravplatserna i det nordöstra kvarteret är förekomsten av buskar sparsam. Det beror framförallt på att gravplatserna är betydligt mindre till ytan än i de båda södra kvarteren med begränsad plats för planteringar. På de lite större, grusbeklädda gravplatserna i den sjätte raden från öster finns de rikligaste planteringarna i kvarteret. Här växer ett par pelarformade idegranar, krypande murgröna och buskar av buxbom, ädelcypress och oxbär. Bland de blommande växterna är de klassiska kyrkogårdsväxterna kärleksört, rosor och lavendel de vanligast förekommande. Här finns också enstaka exemplar av liljekonvalj, trädgårdsnejlika, julros, stäppsalia, vintergröna, alunrot, taklök, kaukasisk förgätmigej och ormbunken träjon.

Liten blåstjärna på kyrkogården.

Buxbomshäckar och rosplantering på begravningsplatsen.

I det nordöstra kvarteret finns begravningsplatsens rikligaste planteringar. Här med flera blommande kärleksört i vitt.

Vitklöver blommar på kyrkogårdens gräsytor.

Vilda växter och djur

Västra Sallerup – en viktig naturmiljö

I det gamla odlingslandskapet låg gårdarna samlade i byarna, omgivna av ett och mosaikartat landskap med åkrar, slätterängar och med utmarker där djuren gick och betade. På ängarna och betesmarkerna fanns en örtrik flora och en varierad vegetation av träd och buskar. Detta landskap som man kan få en bild av med hjälp av de gamla skifteskartorna finns inte längre. De skiftesreformer som inleddes i landet under mitten av 1700-talet delade upp markerna mellan gårdarna. Betesmarker och ängar odlades upp, jordbruket effektiviserats alltmer och landskapet har sedan dess förändrats radikalt. Trots det har flera arter kunnat överleva i de naturmiljöer som funnits kvar. Där har kyrkogårdar, trädgårdar och byns övriga gröna miljöer en viktig roll med en variation av både planterad och vild vegetation.

Två kilometer öster om Västra Sallerup ligger naturreservatet Abullahagen som är en rest av det gamla

Silverlav växer på flera av kyrkogårdens gamla träd.

utmarkslandskapet. Här går fortfarande betande djur. Det har bevarat naturbetesmarkernas typiska vegetation med blommande växter som kattfot, backtimjan och slättergubbe. En kilometer åt nordöst finns ytterligare ett naturreservat, Eslövs allmänning. Där finns idag en ädellövskog med ek och ask som har vuxit upp under 1900-talet på de gamla utmarkerna till Eslövs gamla by.

I Västra Sallerup och dess närhet finns utöver kyrkogården och begravningsplatsens träd, buskar, blommor och gräsytor även trädgårdar, trädgångar, och flera permanenta gräsytor. Allt detta, tillsammans olika grönytor och de närliggande naturreservaten skapar förutsättningar för olika arter av vilda växter och djur. ”Skräpmiljöer” som vedupplag, jord- och stenhögar skapar också viktiga livsrum för olika organismer. Allt detta bidrar till det man kan kalla landskapets gröna infrastruktur, ett nätverk av ekologiskt funktionella livsmiljöer där olika arter kan leva och ha utbyte av varandra. Vägrenar fältkanter och trädrader har en särskilt viktig roll i det öppna åkerlandskapet

Ringduvor häckar i begravningsplatsens tujor.

eftersom de fungerar som transportleder för både växter och djur.

Naturlig flora

Kyrkogårdens och begravningsplatsens gräsytor hålls klippta. I dem finns ett rikt inslag av blommande växter. De flesta är lågväxta och klarar av att blomma i det korta gräset. Alla blommor är viktiga som pollen- och nektarkällor för olika insekter. Vid inventeringen noterades blomning av vitklöver, svalört, brunört, jordklöver, majsmörblomma, käringtand tusensköna, fältveronika och luktviol. Denna variation av blommor bidrar till att gynna flera arter av insekter. Framförallt som fjärilar, humlor, vildbin och blomflugor.

När det gäller vild vegetation i övrigt är förutsättningarna allra bäst för olika arter av mossor och lavar. Kyrkogårdens äldre träd liksom murar, gravvårdar

Daggrika morgnar syns spindelnäten.

och andra stenkonstruktioner på både kyrkogården och begravningsplatsen bidrar med en variation av olika strukturer där mossor och lavar kan växa. De äldre trädens bark är särskilt betydelsefull liksom sten och murverk som innehåller kalk. Särskilt anmärkningsvärda mossor och lavar på kyrkogårdens träd är silverlav, kyrkogårdslav och guldlockmossa. De är alla karaktärsarter på äldre, ädla lövträd vilket bidrar till trädens betydelse för artrikedomen i området. På en av begravningsplatsens grindstolpar av tegel växer också kalkväggslav. Den trivs på kalkrik sten och murverk och har sin huvudförekomst i sydvästra Sverige och är Skånes landskapslav.

Djurliv

Kyrkogården och begravningsplatsen ligger bara 100 meter ifrån varandra. Däremellan ligger prästgården med sin trädgård med fruktträd och blomsterplanteringar. Vid parkeringen mellan prästgården och begravningsplatsen växer också flera äldre träd av ek och hästkastanj. Kyrkogården, prästgården och

Kalkväggslav – Skånes landskapslav.

begravningsplatsen bildar på det sättet en samlad miljö som drar till sig både fåglar, insekter och däggdjur.

De äldre lövträden är särskilt viktiga för flera olika djurarter. I flera av träden på kyrkogården finns stamhåligheter. De har utvecklats över lång tid och i dem kan specialanpassade insekter leva. Flera av dessa är sällsynta eftersom äldre träd med håligheter är ovanliga i dagens landskap. De gamla träden är också viktiga livsmiljöer för både fladdermöss och fåglar. Fladdermössen kan jaga insekter kring trädens kronor i skymningen och övervintra i håligheter i stammarna. På nära flygavstånd, i naturreservatet Eslövs allmänning bara en kilometer bort har fyra fladdermusarter noterats.

Kyrkogårdens träd liksom begravningsplatsens stora tujor, häckar och buskplanteringar besöks av både häckande, flyttande och övervintrande fåglar. Här kan de vila, bygga bo och hitta föda. Begravningsplatsens vintergröna buskar med de trädliknande tujorna har en särskild betydelse under vinterhalvåret då de ger skydd åt både fåglar och andra djur.

Trädgårds- och parksnäckor ses ofta på gravvårdarna.

Det nyanlagda vattenspelet med porlande vatten på askgravplatsen drar också till sig mycket fågel.

Fågelarter som noterades på begravningsplatsen och kyrkogården under våren och sommaren 2020 var ringduva (häckande), kaja, sädesärta, blåmes, talgoxe, koltrast, lövsångare, svarthätta, gråsparv och härmsångare. Fler än dessa arter förekommer säkerligen i närområdet.

Sniglar och snäckor av olika slag är vanliga på kyrkogårdar, så även i Västra Sallerup. Trädgårds- och parksnäcka kan ses på gravstenarna där de betar alger och på trädstammarna lever små spolsnäckor. Vid ett av besöken höll en fälthare till på kyrkogården. Kanske håller också små däggdjur som ekorre, igelkott och mindre gnagare till i området.

Gravplatser med blommande växter som lavendel, kärleksört som och är rika på pollen och nektar besöks av vildbin, humlor, blomflugor och fjärilar.

Områdes- och kvartersbeskrivning

Kyrkogården

Struktur och gravplatser

På den gamla kyrkogården finns ingen kvartersindelning. Den har fortfarande kvar sin äldre struktur med gravplatser som är mer eller mindre fritt utplacerade i en enhetlig gräsyta (se äldre foton sid 10 och 11). Totalt finns 33 gravvårdar kvar varav de flesta finns väster och söder om kyrkan.

Gravvårdar

Till de äldsta av kyrkogårdens gravvårdar hör 17 stående kalkstensgravvårdar och 5 liggande hällar av kalksten. De flesta är från tiden kring 1800-talets första hälft och de äldsta från 1700-talets slut. Merparten av de stående kalkstensgravvårdarna har text på båda sidor. Detta var vanligt under den tid då man inte hade avgränsade gravplatser och gravvårdarna därför var fristående och tillgängliga att läsa från båda håll.

Ännu äldre är sannolikt fyra stående gravvårdar av sandsten som är utplacerade på både den norra, södra och östra delen av kyrkogården. Dessa saknar text men har en framsida som är något slätare än den mer grovhuggna baksidan. En av dem har ett stort kors uthugget i upphöjd relief på framsidan. Jämfört med andra, liknande stenar i centrala/nordvästra Skåne är detta med stor sannolikhet gravhällar som en gång varit liggande och som kan ha ett medeltida ursprung. Hällar av samma slag ligger exempelvis på Stehags, Västra Strö och Kågeröds kyrkogårdar. Stenen/hällen

På den södra sidan av kyrkan finns de flesta av kyrkogårdens gravvårdar.

med korset visar spår av att ha varit målade med svart färg på framsidan och har smala

ränder av färg på kortsidorna vilket visar att den målats liggande. Troligen har hällarna rests upp i sen tid. Teorin stärks av att en av dem står inom det område där kyrkans tidigare norra korsarm låg (se foto sid 10) och som revs efter år 1889.

Av de övriga 12 gravvårdarna på kyrkogården är de flesta från 1800-talets senare del eller 1900-talets början. Stilarna varierar men merparten är höga och smala gravvårdar av sandsten eller granit.

På grusläggningen utanför kyrkans södra långsida står en romansk stenkista med lock. Den ska ha flyttats till sin nuvarande plats i samband med rivningen av kyrkans tidigare korsarm i norr.

Begravningsplatsen

Kvartersbenämning

Begravningsplatsens fyra kvarter har ingen specifik numrering. I denna beskrivning namnges de utifrån de väderstreck som de närmast ligger i, uppdelat på det nordvästra, nordöstra, sydvästra och sydöstra kvarteren.

Det sydöstra kvarteret sett från söder med gravplats nr 1 i förgrunden.

Det sydvästra kvarteret sett från kyrkogårdens centrum där de två huvudgångarna möts.

De sydöstra och sydvästra kvarteren

Struktur och gravplatser

De sydöstra och sydvästra kvarteren har en identisk, men spegelvända planläggning och utgör tillsammans begravningsplatsens södra del. Kvarteren skiljs åt av den breda gång som leder norrut från begravningsplatsens huvudentré i söder. I bägge kvarteren är gravplatserna utlagda inom sju delområden i form av nord/sydligt orienterade rader som skiljs åt av smala grusgångar. Raderna är ca fem meter breda och drygt 30 meter långa. Undantaget är var sin rad på ömse sidor om entrégången från söder vilka är nästan dubbelt så breda som de övriga.

Gravplatsernas storlek skiljer sig åt. Vissa ligger över hela radens bredd och andra i dubbla rader. Flera av de större gravplatserna är familjegravar med gravvårdar från flera generationer.

I flera rader har gravplatser som inte är upplåtna slagits samman till små eller större ytor. De två största ytorna ligger inom de två raderna längst i väster i det sydvästra kvarteret och är täckta av gräs istället för grus. Förutom dessa och en gräsyta längst i väster i det sydöstra kvarteret är gravplatserna genomgående grusbelagda med antingen grått eller rött grus. Det grå ligger på gravplatser som är upplåtna och det röda på dem som är återlämnade eller inte ianspråktaga. Tre gravplatser omges av stenramar och alla de övriga av välväxta och välklippta buxbomshäckar som är ca 30 cm höga och lika breda.

Planteringar på gravplatserna i de båda södra kvarteren är förutom alla buxbomshäckar rätt begränsade. Det dominerande intrycket skapar ett tjugotal högväxta tujor varav flera står i par på gravplatserna. På tre platser i det sydvästra kvarteret växer också höga, friväxande buskar av buxbom. På totalt ett femtontal gravplatser i kvarteren finns lägre buskar, ofta stående

i par. Vanligast är idegran men här finns också enstaka inslag av himalayaen, ädelcypress, oxbär, buxbom och tuja. Blomsterplanteringar finns framförallt i det sydvästra kvarteret. Sannolikt på grund av att gravplatserna där är något yngre. Flera förekomster finns av rosor, kärleksört och lavendel och enstaka av liljekonvalj, vårljung, pion, stäppsalia, hosta, praktlysing och vintergröna.

Gravvårdar

Gravvårdarna i de båda kvarteren är genomgående placerade med texten vänd antingen mot öster eller väster beroende på gravplatsens placering i förhållande till anslutande grusgång.

Det är tydligt att det sydöstra kvarteret var det som tidigast togs i anspråk för gravsättning. Gravvårdarna här representerar till stor del stilar och material från perioden kring 1800-talets senare del och 1900-talets början. Höga och smala gravvårdar på tvådelade

socklar bidrar framförallt till det övergripande intrycket. De flesta är av diabas, och några istället av grå eller röd granit. Flera av dem har vinklade eller pyramidformade krön. I kvarteret finns också ett par högresta obelisker och en vård av bautastenstyp. Yngre gravvårdar som liggande hållar och låga, breda stenar från 1900-talets mitt och framåt förekommer också men i mindre omfattning.

I det sydvästra kvarteret är gravsättningarna i genomsnitt från en något senare tid än i det sydöstra. De höga gravvårdarna är färre här och till större delen av grå granit men med några inslag av den svarta diabasen. I detta kvarter finns också ett par större gravvårdar i ljus granit och typisk jugendstil vilket bidrar till mångformigheten av gravvårdar på begravningsplatsen. Jämfört med den sydöstra kvarteret finns här också ett betydligt större inslag av låga och breda gravvårdar från 1930-talet och framåt. I båda kvarteren finns några få yngre gravsättningar från 2000-talet med tidstypiska asymmetriska gravvårdar av ljus granit.

Det nordöstra kvarteret

Struktur och gravplatser

Det nordöstra kvarteret har precis samma planläggning som de två södra kvarteren med sju långsmala ytor avsedda för gravplatser. De är även här åtskilda av smala grusgångar.

Den första raden från öster har en äldre struktur med grusbelagda, olikstora gravplatser omgivna av buxbomshäckar. På några få av dessa finns gravvårdar.

Rad två och tre från öster liksom den sista raden längst i väster av kvarteret är helt grästäckta. Ett litet undantag är en grusbeklädd gravplats med

I det nordöstra kvarteret finns merparten av de senare gravplatserna på begravningsplatsen.

buxbomshäckar i raden längst i väster. I de tre rader nas gräsytor står några få äldre gravvårdar kvar, sannolikt på sina ursprungliga platser.

I de övriga tre raderna i kvarteret, nummer fyra, fem och sex från öster, ligger dubbla rader av gravplatser som till största delen är anlagda från 1900-talets mitt och framåt. Gravplatserna i rad sex har en äldre struktur med grusbeläggning och buxbomshäckar. I de övriga två står gravvårdarna i mitten av raden, tätt i rygg mot varandra och med mindre planteringsytor framför de flesta vårdarna. I den södra ytterkanten av rad fyra och fem finns avgränsande buxbomshäckar och en grusbelagd gravplats kvar av tidigare strukturer. Förutom planteringsytorna framför

gravvårdarna i rad fyra och fem består ytorna i dessa i övrigt av klippt gräs.

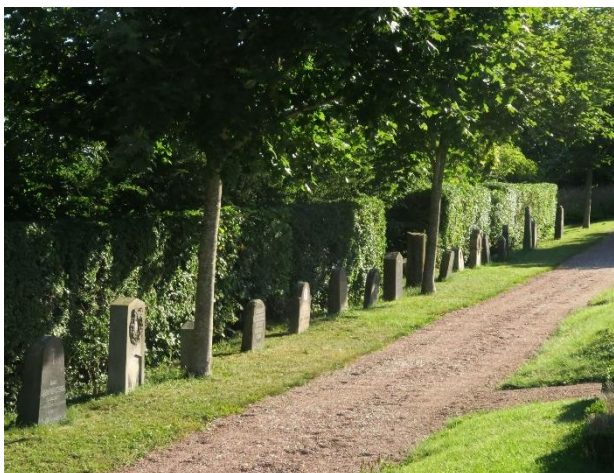
Planteringar av blommor och buskar i det nordöstra kvarteret förekommer framförallt på gravplatserna i rad fem och sex. Dock är de rikligast i rad sex där gravplatserna är större. Där växer pelarformade idegranar, buskar av ädelcypress, rosor, kärleksört och lavendel med flera blommande växter (se närmare beskrivning på sidan 24).

Gravvårdar

I rad sex från öster är gravvårdarna framförallt uppförda under 1950-talet och framåt. De är genomgående låga, breda och tillverkade av diabas, grå eller röd granit. Dekoren på dessa vårdar är i regel symmetriskt placerad och i form av kors, stjärnor eller växtformer, framförallt sädesax.

I raderna fyra och fem är gravvårdarna från slutet av 1900-talet och framåt. Här dominerar låga vårdar av grå eller röd granit med asymmetriska former och en variation av dekoration och symbolik. På dessa yngre vårdar är bruket av titlar ovanligt jämfört med gravvårdarna på övriga delar av begravningsplatsen.

Norr om grusgången utmed kvarterets norra långsida finns ett lapidarium i form av en lång rad av gravvårdar som har flyttats hit från sina ursprungliga platser. De flesta av dem är små och av enklare utformning och härstammar från 1800-talets slut.

Lapidarium av flyttade gravvårdar utmed den norra långsidan av det nordöstra kvarteret.

I det nordvästra kvarteret finns en nyligen anlagd askgravplats.

Det nordvästra kvarteret

Struktur och gravplatser

Begravningsplatsens nordvästra kvarter består idag till stora delar av en öppen gräsyta. I den sydöstra delen finns en nyligen anlagd askgravplats. Utmed den södra långsidan och i en rad utmed den östra kortsidan har det tidigare funnits grusbelagda gravplatser vilket man kan se på äldre flygbilder (se sid 12). Idag är alla gravplatserna avvecklade men på några står gravvårdarna kvar. De flesta står utmed den östra kortsidan, troligen på sina ursprungliga platser.

Utmed den västra och norra sidan av kvarteret har det tidigare funnits grusgångar (se flygbild på sid 21) som även dem har lagts om till gräs.

Gravvårdar

Det totala antalet gravvårdar som står kvar i kvarteret tillhör framförallt en period från 1800-talets slut till 1900-talets början.

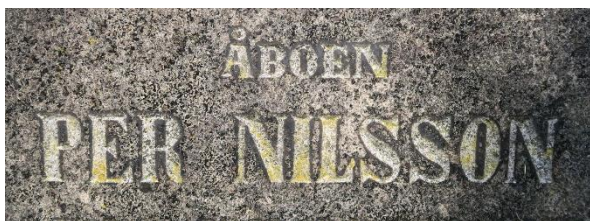
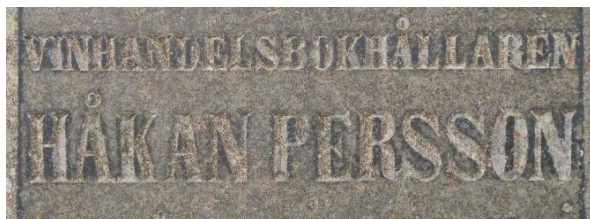
Askgravplatsen

Askgravplatsen har varit i bruk sedan år 2018. Den ligger i kvarterets sydöstra hörn. Utifrån en cirkelformad gräsyta med ett vattenspel, sittbänk, planteringar av lavendel och en avenbokhäck utgår rader av minnesstenar i en solfjädersform. Askgravplatser avgränsas mot nordväst av en bågformad plantering av prydnadskörbär och en häck av avenbok.

Begravningsplatsen - titlar som berättar

Ett besök på Västra Sallerups begravningsplats kan förutom att ge en upplevelse av lugn och eftertanke väcka tankar och frågor om dem som vilar här och som levt och arbetat i trakten. Titlarna på gravvårdarna kan bidra till att föra sådana tankar vidare.

Vid inventeringen av begravningsplatsen noterades alla förekommande titlar. Mest uppenbart är hur många som är kopplade till lantbruket (lantbrukare, åbo, hemmansägare, rusthållare och ladufogde) 74 av totalt 232 dokumenterade titlar. Flertalet av de 79 kvinnor med den något anonyma titeln "Hustrun" är också knutna till socknens lantbruk. Variationen bland övriga titlar kan också upplevas som både tänkvärd och intresseväckande. Bland dem finns olika hantverkare som förr var viktiga i samhället som smedmästare, vagnmakare, sömmerska, snickaremästaren och murare. Andra titlar har kommit in senare och har koppling till stationssamhället Eslövs framväxt, till exempel restratören, vinhandelsbokhållaren, postmästaren, urmakaren och bryggaren.

Titlar på Västra Sallerups begravningsplats. Antal av varje titel anges inom parentes utom för dem som bara förekommer på en gravvård. Titlarna återges med sin ursprungliga stavning.	
Hustrun; makan (79)	Grefve
Lantbrukare/n (62)	Grevinnan
Dottern (15)	Vinhandelsbokhållaren
Sonen (10)	Timmermannen
Åboen/fd åboen (8)	Postmästaren
Handlanden (4)	Vagnmakaren
Kyrkovaktmästaren (3)	Fosterdottern
Skräddaremästaren (3)	Enkan
Flickan (2)	Bryggaren
Undantagsmannen	Urmakaren
Kyrkvärden	Föräldrarna
Åbosonen	Fanjunkare
Restratören	Rusthållaren
Fd Smedmästaren	Nämndemannen
Flickan	Smedmästaren
Ladufogden	Medaljören
Medaljören	Husegaren
Stenhuggaren	Skräddaregesällen
Snickaren	Folkskolläraren
Fd Hemmansägaren	Muraren
Trädgårdsmästare	Inspektoren
Skomakarmästare	Distriktslantmätare
Skolläraren	Timmerhandlaren
Sömmerskan	Snickaremästaren
Arbetaren	Folkskollärarinnan
Maskinisten	Fd Rektorn
Hemmansägaren	Specialläraren
Textilingenjör	Kyrkoherde
Gymnastikdirektör	Domkyrkoklockare

Exempel på symbolik på yngre gravvårdar i det nordöstra kvarteret.

Kulturhistoriska och biologiska värden

Värdebeskrivning

Kulturhistoriska värden

Västra Sallerups by har en lång historia. Här har människor levt i flera tusen år. I trakten kring byn finns fynd av boplatser och gravanläggningar från yngre stenålder och framåt. Sedan tidig medeltid har kyrkan och kyrkbyn fungerat som sockencentrum. Sedan dess har det också funnits en koppling till Ellinge gods som haft patronatsrätten till kyrkan. Byn ingår i ett riskintresseområde för kulturmiljön *Ellinge – Västra Sallerup (M:K63)* med koppling till det landskap och bebyggelse som präglats av godsförvaltningen.

Även om merparten av gårdarna i byn flyttade ut i samband med enskiftet vid 1800-talets början finns den äldre bystrukturen kvar med tomter i sina ursprungliga lägen utmed den gamla bygatans sträckning och med kyrkan och prästgården på sina ursprungliga lägen. Kyrkan har kvar ett medeltida uttryck och interiört finns rikligt med inslag från samma tid med unika kalkmålningar och andra medeltida inslag i interiören.

Kyrkogården som har varit i bruk sedan kyrkan byggdes har kvar sitt ålderdomliga uttryck med en omgivande mur och med gravvårdar stående fritt i en sammanhängande gräsyta. De olika spåren från äldre tider liksom gravvårdarna som representerar olika tidsperioder från medeltid och framåt bidrar till kyrkogårdens **kulturhistoriska** och **lokalhistoriska värde**.

Begravningsplatsen som invigdes år 1864 har en gestaltning som präglas av en tradition från 1800-talets andra hälft. Fyra stora kvarter är geometriskt utlagda uppdelat av breda grusgångar. Begravningsplatsen omges av häckar och har tidigare också haft en

Västra Sallerup från ovan. Fotot är taget från väster med begravningsplatsen i förgrunden. Foto: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto, bildrättigheter Lunds stift

komplett trädkrans. De två södra kvarteren är symmetriskt uppdelade i långsmala sektioner inom ett system av grusbelagda gångar. Gravplatserna i dessa delar är grusbelagda och omges av välklippta buxbomshäckar enligt äldre tradition. På flera gravplatser i de båda kvarteren står äldre tujor som vuxit sig höga och som tillsammans med övriga planteringar i kvarteren ger begravningsplatsen en särskild karaktär. Detta bidrar sammantaget till begravningsplatsens **arkitekturhistoriska** och **miljöskapande värde**.

Begravningsplatsen har varit i bruk sedan invigningen år 1864. Genom de drygt 150 åren fram till idag har det varit en kontinuerlig gravsättning. Platsen har med minnet av de gravsatta en betydelse för både byns och socknens historia och har därför ett **lokalhistoriskt värde**.

Social- och samhällshistoriska värden

Västra Sallerups historia är kopplad till alla de människor som har levt i byn och i socknen. Vissa är

representerade med påkostade gravplatser och gravvårdar som vittnar om personernas höga ställning i samhället. Andra antyder berättelser om ett enklare liv eller om alltför tidig död. De olika gravplatserna kan ha både **personhistoriska** och **lokalhistoriska värden**. Andra gravvårdar har också en roll i berättelsen om socknen och dess historia. Inskriptioner med titlar som lantbrukare, åbo och rusthållare berättar om jordbrukets betydelse i socknen och bidrar med **samhällshistoriska värden**. Det gör även titlar med koppling till socknens olika hantverkare som vagnmakare och smedmästare liksom tjänstemän som postmästare och folkskollärlarinna. Andra människor är inte lika synligt representerade. Ett exempel på detta är att det finns färre kvinnliga gravplatser och inskriptioner med kvinnliga yrkestitlar. Det kan berätta något om kvinnans ställning i samhället genom historien. Bakom titeln *bustrum* som är den vanligast förekommande kvinnliga titeln på begravningsplatsen döljer det sig säkert många kvinnor med en betydelsefull roll som nyckelperson i driften av gårdar och hushåll. Även människor med lägre social ställning kan sakna representation. Gravvårdar med kvinnlig yrkestitel, kvinnliga gravplatser och titlar som arbetaren, husägaren och sömmerskan kan därför ha **socialhistoriska värden**.

Olika gravvårdar - en värdefull helhet

Det är inte enbart de äldsta eller mest konst- och hantverksmässigt tilltalande gravvårdarna som är värdefulla. Det är minst lika viktigt att uppmärksamma både mindre, enkla gravvårdar som sentida stilar och ideal. En återlämnad gravvård från 1960-talet kan tyckas inte vara tillräckligt ålderdomlig, och inte lika intressant att bevara som hundraårig vård av diabas rest under början av 1900-talet, men kan även den

En av de enklare, gravvårdarna i lapidariet i begravningsplatsens nordöstra kvarter.

tillskrivas värden. Man ska inte heller glömma att även de yngre gravvårdarna kommer att ha ett åldersvärde i framtiden och kan då berätta en historia om vår egen nutid.

Det viktiga är sammanfattningsvis att mångfalden av gravplatser- och vårdar behöver bevaras för att kunna tydliggöra olika tiders samhällsstrukturer, stilideal och värderingar.

I bilaga 1 redovisas och värderas ett urval av kulturhistoriskt intressanta gravplatser- och vårdar på kyrkogården och begravningsplatsen. Viktigt att poängtera är att detta är just ett urval. Gravvårdarna representerar något av den mångfald som finns på kyrkogården idag. Alla gravplatser- och gravvårdar kan

tillskrivas någon form av värde och tillsammans bildar de den värdefulla helhetsmiljö som både kyrkogården och begravningsplatsen i Västra Sallerup utgör.

Biologiska värden

Västra Sallerups by ligger omgiven av ett intensivt odlat landskap. Där är det ont om vilda växter och djur. Därför är kyrkogårdens alla träd, begravningsplatsens häckar och buskplanteringar liksom blommande växter och gräsytor extra viktiga för det vilda växt- och djurlivet. Till det bidrar byns övriga trädmiljöer, permanenta gräsytor och trädgårdar. I närheten ligger också utkanterna av Eslöv med trädgårdar och grönytor.

Blommande träd, buskar och planteringar lockar till sig insekter. I träd, buskar och häckar kan fåglar hitta en plats att häcka och söka skydd. Där har gamla lövträd särskilt stor betydelse, De flesta av kyrkogårdens träd är gamla, grova och har stamhåligheter och uppfyller därmed kriterierna för särskilt skyddsvärda träd. Därför har de en särskilt stor betydelse för artrikedomen av insekter, landlevande snäckor, mossor och lavar. Skrymslen och vrår i byggnader, murar och på gravplatserna bidrar också med livsrum. På det sättet fungerar kyrkogården och begravningsplatsen som en oas för det vilda i både det öppna åkerlandskapet och här i utkanterna av Eslövs stad. I landskapet runt omkring finns platser med liknande betydelse. Det är framförallt gårdsmiljöer, grönytor och villabebyggelse med trädgårdar liksom alléer och trädtrader. Via fältkanter vägrenar och luftrummet kan dessa miljöer ha kontakt med varandra. Man kan kalla det landskapets gröna infrastruktur. Ett nätverk av naturmiljöer som på olika sätt har utbyte av varandra och som har en gemensamt stor betydelse för det vilda växt- och djurlivet.